

Three projects in Eichstätt by Karljosef Schattner, photographed by Klaus Kinold

1

Pädagogische Hochschule, 1960-1965

As one of the very first commissions in the first years of his career as Diözesanbaumeister, the bishop's architect in Eichstätt, Schattner designed the new buildings for the Pädagogische Hochschule (a teacher-training college) on a spacious, flat site close to the Baroque town centre. The complex is conceived as a composition of simple cubic forms arranged around a rigid yet not completely closed inner garden court. The more informal spaces between the volumes allow for an exchange with the surrounding (urban) landscape and offer a variety of views through and along the compound.

The young architect Schattner was most certainly very influenced by the design just a few years earlier for the Hochschule für Gestaltung in Ulm by Max Bill, not far from Eichstätt. The direct roughness of Bill's architecture and the rational purity of the formal means did influence Schattner's design quite visibly, but at the same time, the large commission was an opportunity to bring the sensitivity for building materials and combinations into practice he had learnt from his teacher, Hans Döllgast, in Munich. Whereas Bill's Hochschule shows a particularly limited range of materials – all volumes are constructed in fair-faced in situ concrete – within an irregular urban composition, developed in reaction to the qualities of the landscape around, the more rigid configuration of the Eichstätt project displays a much richer conception of the use of materials.

During the design process Schattner studied carefully the building traditions of the region. Coming originally from Northern Germany and still rather unfamiliar with the peculiarities of the region, he had learnt about the local masonry using broken, irregular pieces of natural stone and had gone into all the details of the different qualities of limestone. He decided to use the richly-structured traditional building material as infill to the structural concrete frame – in close collaboration with the local stone masons,

Drie projecten in Eichstätt van Karljosef Schattner, gefotogra- feerd door Klaus Kinold

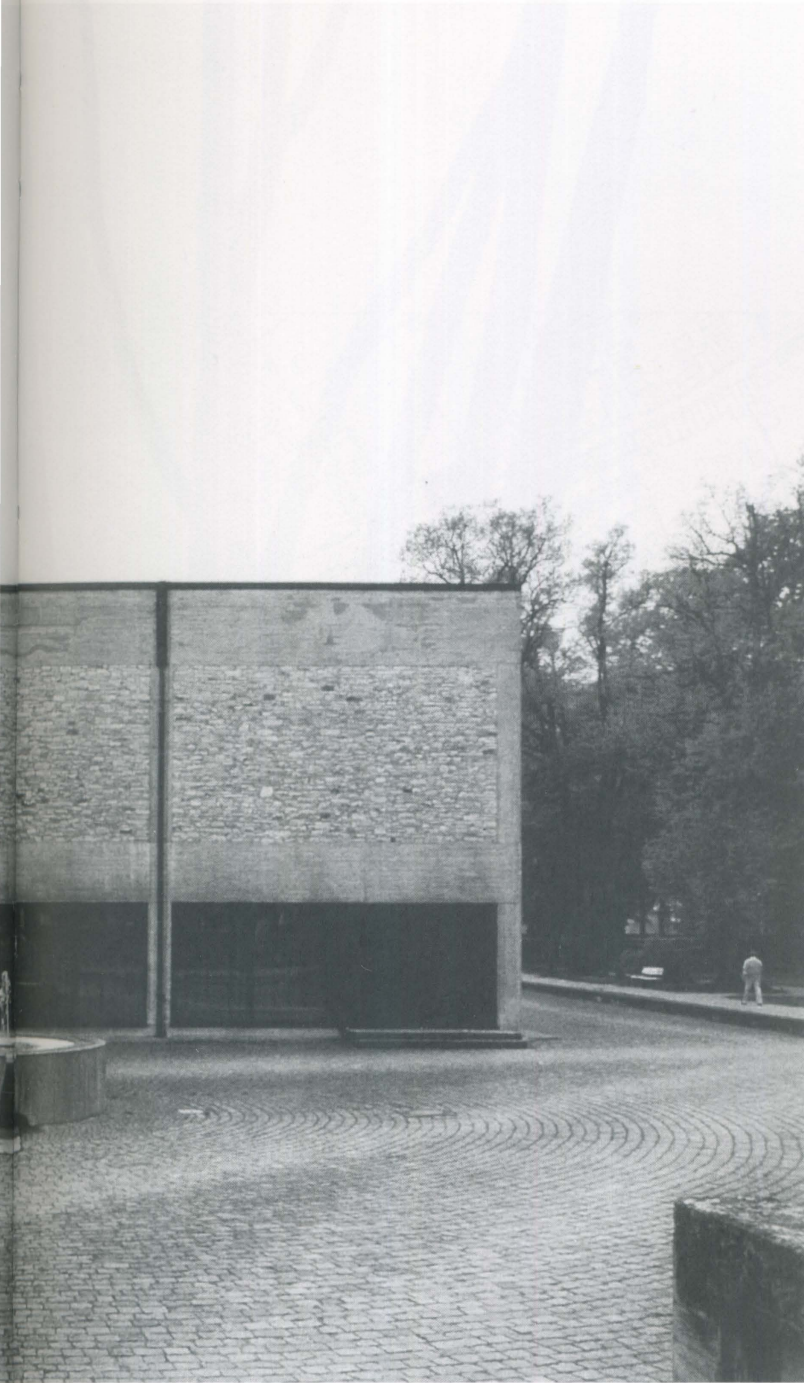
1

Pädagogische Hochschule, 1960-1965

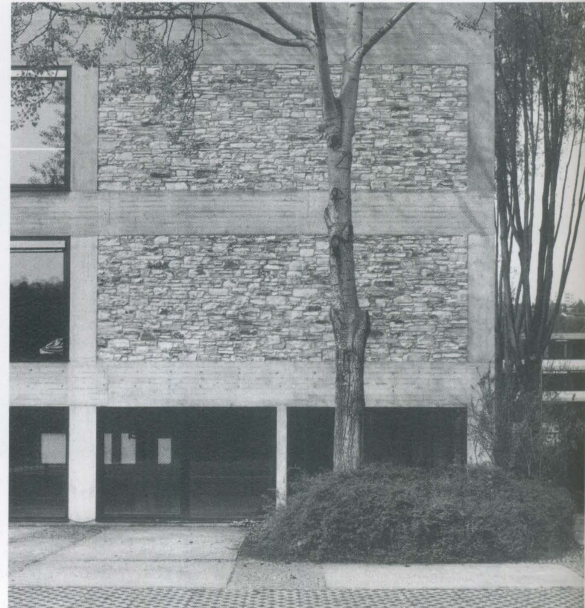
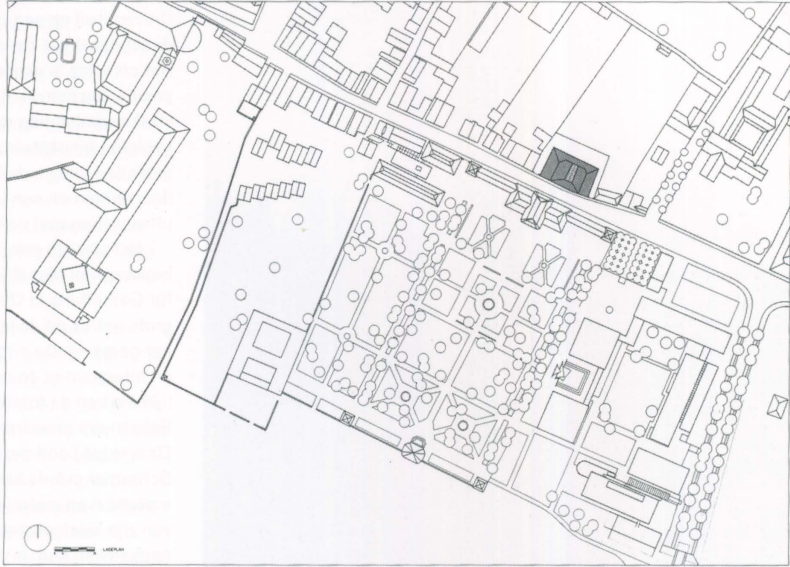
In de eerste jaren van zijn loopbaan als architect in dienst van de bisschop in Eichstätt kreeg Schattner de opdracht voor een nieuw complex van de Katholieke Universiteit op een ruime vlakke locatie direct naast het barokke stadscentrum. Het complex is geconcipeerd als een compositie van eenvoudige kubussen, in een strakke omheining rond een niet geheel gesloten binnentuin. De meer informele gebieden tussen de blokken maken doorzichten en een landschappelijke uitwisseling met de omgeving mogelijk.

Het slechts enkele jaren oudere ontwerp van Max Bill voor de Hochschule für Gestaltung in Ulm had ongetwijfeld een grote indruk op de jonge architect Schattner gemaakt. De directe ruwheid van Bills architectuur en de onopgesmukte zake-lijkheid van de formele middelen hebben Schattners ontwerp duidelijk beïnvloed. Daarnaast bood deze grote opdracht Schattner ook de kans, het gevoel voor materiaal en materiaalcombinaties die hij van zijn leermeester Döllgast in München opgestoken had, in praktijk te brengen. Max Bills Hochschule kent slechts een beperkte sortering materialen – in het zicht gelaten, ter plaatse gestort beton voor alle volumes – binnen een landschappelijk ogende ruimtelijke compositie. De veel strengere opzet van het Eichstätter project laat daarentegen een veel ruimere opvatting ten opzichte van het materiaalgebruik zien.

Tijdens het ontwerpproces bestudeerde Schattner uitgebreid de bouwtradities van de voor hem als Noord-Duitser vrij onbekende omgeving. Hij verdiepte zich in de wetmatigheden van breuksteenmetselwerk uit het lokale Jurageesteente en gebruikte het rijk gestructureerde, ambachtelijk ouderwetse bouw materiaal om de vakken binnen het dragende betonskelet in te vullen, dit in intensief overleg met de plaatselijke metselaars en steenhouwers over de diepte en de ordening van de voegen, die hij inzette om het oppervlak te structureren. Het resultaat is verbluffend: na bijna veertig jaar verkeren de gebouwen nog steeds in een uitstekende technische staat en zijn ze ook in hun uiterlijk nauwelijks

discussing all the details, adding deep horizontal joints to structure the continuous surface etcetera. The result is rather astonishing: after almost forty years the buildings are still technically and visually in exceptional condition, without having seemingly aged at all. Thanks to the neutral elegance of the formal language of the weighty yet refined building volumes, the buildings have managed to meet the changing requirements of a school of that size – functionally and aesthetically – without any far-reaching alterations. The local material connects the buildings strongly to their site and enhances the open character of the urban lay-out.

Situatie / Site plan
Gebouw en materiaal / Building and material

verouderd. Mede dankzij de neutraliteit van de gehanteerde vormtaal konden de zware en toch verfijnde bouwmassa's voldoen aan de veranderende functionele, maar ook esthetische eisen die men aan onderwijsgebouwen van die grootte zou willen stellen, zonder dat ingrijpende aanpassingen nodig zijn geweest. Het plaatselijke materiaal verankert de gebouwen met de locatie en werkt zo mee aan de (stedebouwkundige) openheid van het complex.

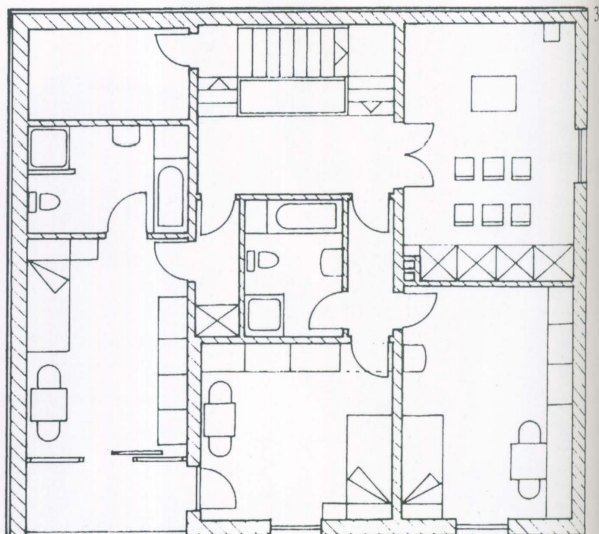
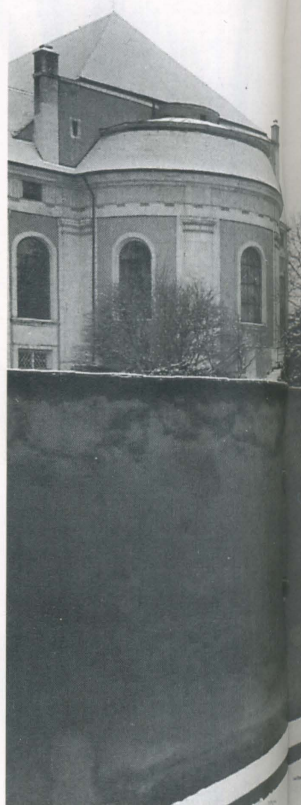
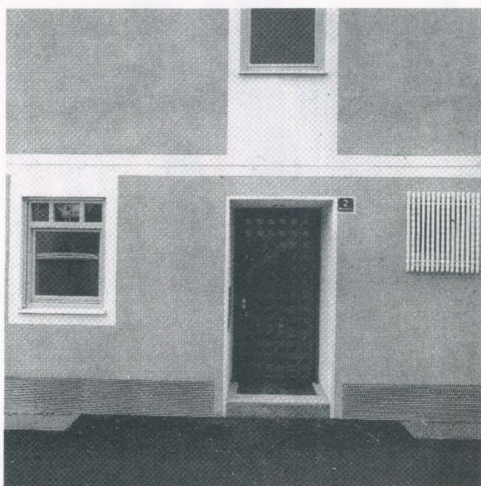

House for a priest, 1983

The small house close to the town centre of Eichstätt replaces the old extension to a house from the Baroque period which had to be demolished due to its bad condition. The house has a conventional programme with a small chapel added on the first floor. Somebody passing by the narrow street most probably would not notice the little building at all. Quite self-contained, it sits there between the Baroque buildings around. Looking at it more closely, all elements of the façade still look familiar, but not quite.

The brightly coloured Baroque façades still determine the overall image of the town: generally quite flat, rendered and painted using a traditional mineral paint in pastel colours. Openings in the façade as well as parapet walls, ornaments within the flat relief etc. are brushed up by a second, contrasting colour, usually quite light. Doors and windows are enhanced with painted frames. Usually the form of the elevation does not exactly follow the shape of the roof behind, but appears as an independent two-dimensional surface.

Schattner's reinterpretation makes use of all these traditional design principles and techniques, combining them in an abstract composition of the façade, wrapping the wayward asymmetrical volume with a strangely timeless, funny, brightly pink jacket with off-white edges.

↑↑↑ Detail entree / Detail entrance

↑↑ Aanzicht vanuit het oosten / View from the east

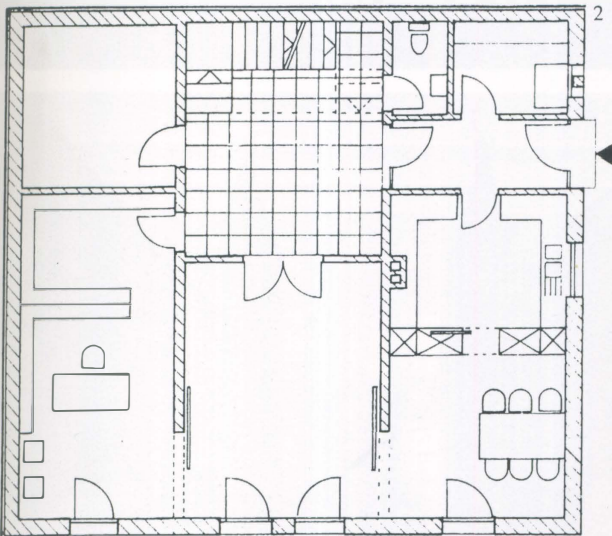
↑ Situatie / Site plan

↑ Plattegronden / Floor plans

Het kleine woonhuis nabij het centrum van Eichstätt vervangt een aanbouw aan een huis uit de baroktijd, dat wegens zijn slechte staat moest worden afgebroken. Het programma bevat naast de gebruikelijke woonfuncties een kleine kapel op de eerste verdieping. Een toevallige voorbijganger in het smalle straatje zou het huisje waarschijnlijk nauwelijks opmerken. Als vanzelfsprekend voegt het zich tussen de barokke bebouwing eromheen. Pas in tweede instantie onthult de gevel, dat het bij het huisje gaat om een moderne toevoeging aan de oude stad.

Nog steeds zijn het vooral de fel gekleurde barokgevels die het gezicht van Eichstätt bepalen: over het algemeen vlak, gepleisterd, en vervolgens geschilderd met minerale verf in de voor deze techniek zo kenmerkende pasteltinten. Het vlakke reliëf wordt ter plaatse van openingen, kroonlijsten, balustrades enzovoort opgehaald door een tweede kleur, een lichte tint die met de grondtoon van de gevel contrasteert. Deuren en ramen krijgen een accent door lijsten in deze contrastkleur. Over het algemeen volgt de vorm van de gevel niet de dakvorm die erachter ligt, maar maakt zich ter plaatse van de bovenverdieping los van de bouwmassa en presenteert zich als een abstract, tweedimensionaal vlak.

Schattners herinterpretatie van het barokke burgerhuis maakt gebruik van al deze traditionele ontwerpprincipes en technieken. Hij voegt ze samen tot een abstracte gevelcompositie, en voorziet het eigenzinnige, asymmetrische volume van een merkwaardig tijdloze, grappige, helderroze jas met gebroken-witte randen.

Schloss Hirschberg – refurbishment and extension to a Baroque castle, 1987-1997

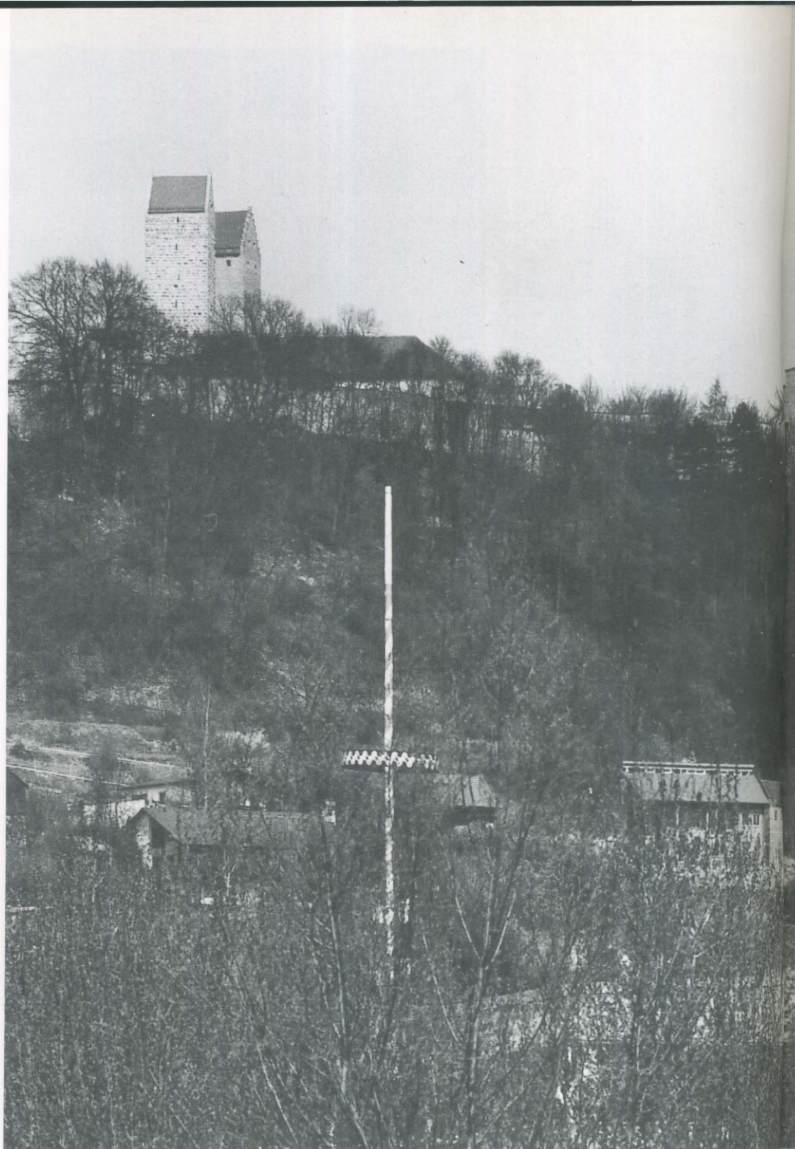
Schattner's last and monumental project as the bishop's architect, provided an opportunity to resume once again the architectural themes developed during his long career. During the construction works the archaeologically important remains of an earlier building were found. Schattner had to change fundamentally his original design, proposing an inward-extension to accommodate the required added functions of a large kitchen and dining area. These changes resulted in an extension 'hung' onto the building and the mountain from the outside, offering the possibility of making a contrast between old and new – one of the main characteristics of Schattner's oeuvre – clearly visible, even from a distance.

Schattner describes his attitude as follows: 'This architectural repertoire would not be effective, if it weren't based on a clear conceptual idea as to how to deal with existing buildings. The most important influence on my way of working was certainly Hans Döllgast, who rebuilt Klenze's Alte Pinakothek in Munich from 1950 onwards. It is a concept that does not confuse the past with eternity. Karl Friedrich Schinkel once said: "Truly alive we are only when we're creating something new. Everywhere where we feel safe, this safety is somehow suspect; what we know for sure we start to repeat. And that means to be half-dead alive."

It's not by accident that in my work I often looked at new parts of buildings, as if their transitoriness and removability was part of the architectural concept. (...) My preference for steel as a building material derives not only from the fact that it is possible to detail it in a much more refined way than, for instance, concrete or masonry. Inserted steel parts stay somehow removed from the existing space, do not melt into the surroundings, they keep their clear appearance of being new, as if one could easily remove them again any time. As such they do not claim any eternal quality.

In my view parts of a building from different periods can relate to each other most successfully by using similar design principles. The necessary distance is ensured by making use of a contemporary formal language. Every other similarity would be a falsification for the notion of time' (project description by the architect, 1996)

Translation, Mechthild Stuhlmacher

Zuidaanzicht kasteel met uitbreiding door Karljosef Schattner / South elevation castle with the extension by Karljosef Schattner
Entree binnenhof / Entrance courtyard

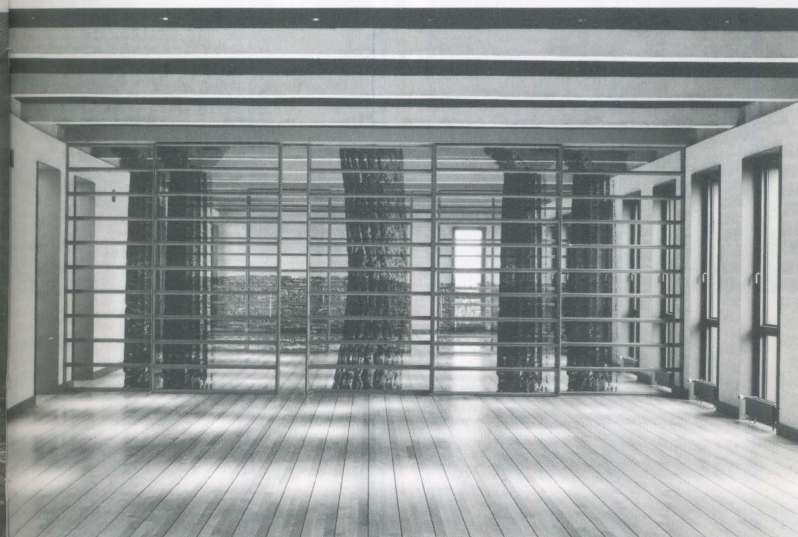
Schloss Hirschberg –verbouwing en uitbreiding van een barok kasteel tot gastenverblijf, 1987-1997

Schattners monumentale laatste project als 'Diözesanbaumeister' in dienst van de bisschop gaf hem de gelegenheid zijn belangrijkste ontwerpthema's en interesses, die hij in de loop van zijn meer dan dertig jaar durende betrekking had ontwikkeld, nog eens te resumeren. Tijdens de bouwwerkzaamheden werden belangrijke archeologische vondsten gedaan, waardoor de oorspronkelijke geplande inbreiding van het plan ingrijpend moest worden gewijzigd. Schattner had in eerste instantie voorgesteld het gevraagde toegevoegde programma zoals een grote keuken en een eetzaal binnen het bestaande volume onder te brengen. Het gewijzigde plan voorzag in een aan de buitenkant aan de berg gehangen uitbreiding, die de mogelijkheid bood het voor Schattners gehele oeuvre zo karakteristieke contrast tussen oud en nieuw duidelijk zichtbaar te maken, ook van veraf.

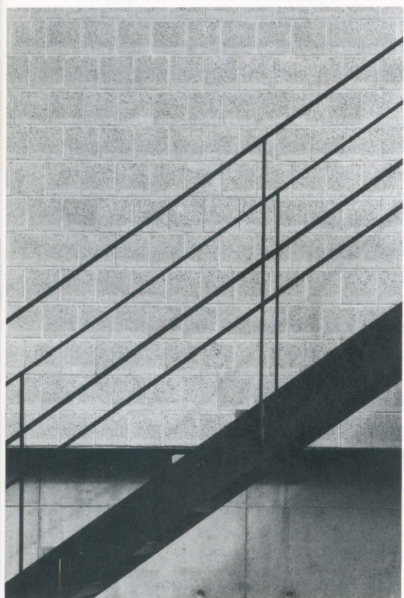
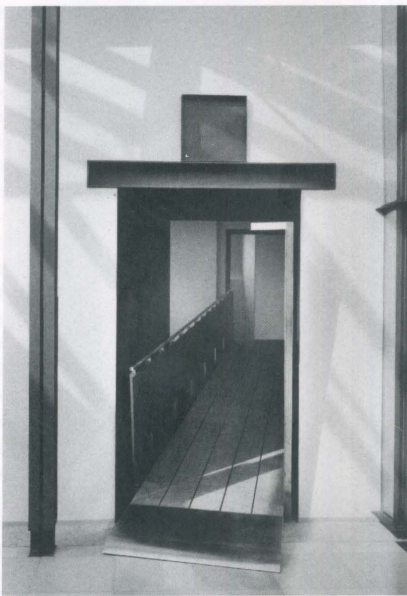
Schattner beschrijft deze houding als volgt: 'Dit architectonische repertoire zou geen effect hebben als het niet beruiste op een duidelijke opvatting van hoe we met bestaande gebouwen om moeten gaan. De grootste invloed op mijn manier van werken had ongetwijfeld de Münchense architect Hans Döllgast, die vanaf 1950 de gebombardeerde Alte Pinakothek van Leo von Klenze verbouwde. Het is een opvatting die verleden niet verwacht met eeuwigheid. Karl Friedrich Schinkel heeft eens gezegd: "Op een waarachtige manier leeft men alleen daar waar men iets nieuws creëert. Overal waar men zich zeker voelt, heeft dit gevoel iets verdachts; want wanneer men iets zeker weet, gaat men iets wat al bestaat herhalen. Dat is dan wel een half-dode levendigheid."

Het is geen toeval, dat wij nieuwe bouwdelen vaak beschouwen alsof hun vergankelijkheid, hun verwijderbaarheid deel uitmaakt van het architectonische concept. (...) Mijn voorkeur voor het bouw materiaal staal komt niet alleen voort uit het feit dat men het kan verwerken tot elegantere en verfijndere vormen dan beton of metselwerk. Ingevoegde stalen delen blijven op de een of andere manier los staan van de oudere omhulling van de ruimte, versmelten niet met hun omgeving, ze zien er overduidelijk nieuw uit, als waren zij er van buiten af ingezet, ingeklemd of aangeleund, als kon men ze altijd weer weghalen. Op die manier maken zij geen aanspraak op eeuwigheidswaarde.

De voeg krijgt een vergelijkbare beteke-

Uitbreiding van het interieur: glazen schuifwand met foto van Klaus Kinold /
Interior extension: glazed wall with a photograph by Klaus Kinold

nis. In de architectuur betekent voeg overgang; het ornament in de barokarchitectuur werd ingezet, om de naden maar ook de samenhang tussen verschillende bouwdelen te verduidelijken en om verbanden te leggen tussen het detail en de grote vorm. (...)

In het moderne taalgebruik betekent "voeg" de scheiding van onderdelen, het begrip "samenvoegsel - Gefüge" kan echter het tegenovergestelde betekenen, een uit verschillende delen samengestelde eenheid. Dat samenhang niet noodzakelijkerwijs via het ornament tot stand moet komen, heeft de Moderne architectuur bewezen. Bouwdelen uit verschillende perioden kunnen volgens mij het beste met elkaar corresponderen als zij worden afgeleid van hetzelfde ontwerpprincipe. De noodzakelijke afstand ontstaat dan daardoor, dat zij de architectonische taal van hun eigen tijd spreken. Elke andere overeenstemming zou het gevoel voor tijd vervalsen.' (projectbeschrijving door de architect, 1996)

